

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,— per jaar, België B.frs. 60.—, overige landen f 5,60.
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.
Contrib. Luisterkr. f 1,—. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

EEN VERBLIJDEND BESLUIT

Het Humanistisch Verbond geeft sedert haar bijna 15-jarig bestaan Mens en Wereld uit, een 14-daags orgaan, dat zowel een humanistische visie op allerlei aktuele gebeurtenissen geeft als in een reeks van boeiende en deskundig geschreven artikelen bijdraagt tot de verdieping en door-denkning van het moderne humanisme. De abonnementsprijs hiervan bedraagt f 7,50 per jaar, maar voor de leden van het Humanistisch Verbond geldt een speciaal tarief, t.w. f 5.— per jaar.

Het bestuur van het Humanistisch Verbond heeft nu besloten om leden van de Humanistische Luisterkring en abonné's op het Woord van de Week eveneens het recht te geven, zich tegen het leden tarief van f 5.— te abonneren, in de veronderstelling, dat vele leden van de Luisterkring dit op prijs zullen stellen.

Om een besluit gemakkelijker te maken ont-

vangt ieder, die zich nu reeds voor 1961 abonneert alle nog verschijnende nummers in 1960 gratis.

Men dient indien men hiertoe over wil gaan f 5.— over te schrijven op postrekening 304.960 t.n.v. Het Humanistisch Verbond te Utrecht met als vermelding:

Nieuw abonné 1961.

Lid Luisterkring.

Wij hopen, dat zeer velen overgaan om naast de radio lezingen ook kennis te nemen van datgene, wat Mens en Wereld biedt.

Vanzelfsprekend is het ons bekend, dat vele lezers van het „Woord van de Week” eveneens „Mens en Wereld” regelmatig ont-vangen.

Uiteraard is het bovenstaande voor hen niet belangrijk meer, tenzij zij er aanleiding in mochten vinden om het bovenstaande bij vrienden en bekenden te onderstrepen.

Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme te Amersfoort
Postrekening 6168

IN GESPREK MET ANDERSDENKENDEN

Het Humanistisch Verbond is een jonge organisatie. Over enkele maanden, om precies te zijn in februari 1961, viert het zijn 15-jarig bestaan.

In die vijftien jaar is er heel wat over te doen geweest. Verguisd door een aantal mensen, met bewondering tegemoet getreden door anderen en op de handen gedragen door een steeds groter wordende groep van toegewijde werkers.

Vergis ik mij niet en ik hoop van ganser harte dat ik het goed zie, dan gaat de onwillende bejegening, die vaak voortsproot uit angst en onbekendheid, langzamerhand tot het verleden behoren. Niet alleen in een instituut als het Nederlands Gesprekscentrum, maar ook daarbuiten, komen gesprekken op gang tussen christenen en humanisten, die voor beide groepen van betekenis kunnen zijn. Men leert elkaar verstaan, wederzijds begrip groeit en samenwerking op bepaalde terreinen behoort niet meer tot de volstrekte onmogelijkheden. Het in beide groepen levende besef van verantwoordelijkheid voor de geestelijke gezondheid van ons volk is het aanrakingsvlak. De mogelijkheid is zelfs niet uitgesloten, dat deze ontwikkeling niet alleen voor ons land van betekenis is. Levensovertuigingen zijn niet aan landsgrenzen gebonden. Een gesprek tussen Nederlandse christenen en Nederlandse humanisten kan leiden tot een ontmoeting tussen beide groepen in andere landen, wat in een tijd, waarin de wereld enige malen per jaar langs de rand van de afgrond pleegt te lopen, nog niet zo gek zou zijn. Zover is het echter nog niet. Uit wat ik daareven zei is al gebleken, dat ik met een gesprek niet bedoel een slim debat, waarin men elkaar probeert vliegen af te vangen en waaruit men, koste wat kost, als overwinnaar te voorschijn wil komen.

Zin heeft een gesprek alleen wanneer van twee kanten een ernstige poging wordt gedaan om elkaar van binnenuit te verstaan en wanneer men elkaar met de vereiste schroom en eerbiediging tegemoet treedt.

Zulke gesprekken zijn er en het is naar aanleiding daarvan, dat ik enkele regelmatig naar voren komende punten met u nader wil bekijken. Het zal u duidelijk zijn, dat het geen zin heeft daarbij te streven naar volledigheid. Dat is ook niet nodig, want het Humanistisch Verbond heeft voldoende lectuur om belangstellenden nader in te lichten. Een opmerking die men steeds weer tegen komt is, dat het Humanisme zo'n negatief karakter draagt. Het gaat *niet* uit van een bijzondere openbaring en het wijst opvattingen van de hand, die de toets der rede *niet* kunnen doorstaan. Tot een dergelijk negatief standpunt, wordt er dan soms aan toegevoegd, komt men wanneer men zich niet openstelt voor God. Het niet-geloven in God zou daardoor zijn terug te brengen tot een *niet-willen-geloven* in God.

Deze gedachtengang berust op een aantal misverstanden. Humanisme vloeit niet voort uit een negatief verzet tegen de godsdienst, noch uit onverschilligheid voor de mens als geestelijk wezen. Ik meen genoeg humanis-

ten te kennen, die in hun persoonlijk leven met het Godsvraagstuk geworsteld hebben, om tot deze uitspraak te komen. Desondanks voelen zij zich echter niet door God aangesproken, noch hebben zij een weg gevonden waarlangs zij zich tot God zouden kunnen wenden. Wanneer men dat zonder succes geprobeerd heeft gebiedt de eerlijkheid daarvoor op een bepaald moment uit te komen en ontkomt men niet aan de noodzaak om op andere wijze antwoord te zoeken op de vragen die het leven stelt. Respect voor de christelijke en eigen levensovertuiging weehoudt hem ervan één of andere vorm van christelijkheid te veinzen. Neen, Humanisme vloeit niet voort uit onwil of onverschilligheid, maar het is evenmin zo negatief als sommige mensen blijkbaar denken.

In het Moderne Humanisme treedt de mens naar voren als een wezen dat met allerlei vermogens is toegerust en met behulp waarvan hij niet alleen in biologisch, psychisch en sociaal opzicht tot een zekere graad van zelfstandigheid kan uitgroeien, maar ook in geestelijke zin.

Nu doet zich het merkwaardige verschijnsel voor, dat geen zinnig mens eraan twijfelt, dat de baby, die hij nu nog in zijn armen koestert, straks alleen zal lopen zonder hulp van buiten, indrukken zal opdoen en verwerken, zonder dat hij ons daarbij nodig heeft, relaties met andere mensen zal aanknopen en onderhouden. Zodra we echter op geestelijk terrein zijn aanbeland zou de mens onmondig moeten worden verklaard. Dat vermag de humanist niet in te zien. Begrijpt u mij goed, zowel op lichamelijk als psychisch en sociaal terrein kunnen zich voor de mens moeilijkheden voordoen, die hij op dat moment niet alleen kan oplossen. Dan doet hij er verstandig aan zich te wenden tot huisarts, psychiater of maatschappelijke werker, die er voor zijn om de mens op hun terrein te helpen. Niet door hem in een onmachtsituatie te houden, maar door hem zover te brengen, dat hij het verder weer alleen kan. Dat op eigen benen staan behoort kennelijk bij het mens-zijn.

Ook de ontplooiing naar geestelijke zelfstandigheid stagneert wel eens, maar daarmee is niet gezegd dat een voldoende mate van geestelijke zelfstandigheid onbereikbaar zou zijn. Leiding en steunverlening bij moeilijkheden mogen en behoeven daarom niet gericht te zijn op de fundamentele geestelijke onmacht van de mens, maar op het tot ontwikkeling brengen van dat innerlijke proces, waardoor de mens straks in staat zal zijn zelfstandig verder te gaan. Voor dit vermogen heeft de humanist een naam, hij noemt het waardebesef en hij bedoelt ermee aan te geven dat de mens in staat is eensdeels te komen tot zedelijke waarderingsen, anderdeels een vermoeden heeft van de consequenties die aan dit waarden vastzitten; dat wil zeggen een vermoeden heeft van de richting waarin hij zijn mens-zijn tot verdere ontplooiing kan brengen.

Humanisme is een positief appèl op de mens om een zo goed mogelijk gebruik te maken

van al zijn vermogens, inclusief het zoëven genoemde waardebesef. Dit appèl vindt weerklank, onder meer in de praktijk van de humanistische geestelijke verzorging. Uit de ontdekking of wederontdekking van het waardebesef put menig cliënt van de geestelijke raadslieden van het Humanistisch Verbond de kracht om de problemen van het leven opnieuw en met meer vertrouwen onder ogen te zien. De praktijk bewijst, dat Humanisme een positieve waarde vertegenwoordigt.

Wanneer dit punt voldoende is doorgesproken hoort men van godsdienstige zijde de opmerking, dat kennelijk ook het Humanisme van een aantal inzichten en beslissingen uitgaat, die in ieder geval niet vanzelfsprekend zijn en die door het Humanisme toch maar worden aanvaard als voorwaarden van de menselijkheid van de mens. Zo bijvoorbeeld dat de mens op zijn innerlijke vermogens is aangewezen en dat in dit opzicht de mensen wezenlijk aan elkaar gelijk zijn. U begrijpt waar het heengaat; ook het Humanisme berust op een aantal dogma's en het zou er goed aan doen daarvoor rondweg uit te komen. Maar, dat doet het niet.

Het is waar, dat u in het Humanisme, evenals in iedere andere levensovertuiging, stuit op een aantal vooronderstellingen, waarvan de juistheid wetenschappelijk niet bewijsbaar is en die ook wel eens bij de humanist twijfel en kritiek oproepen. Zo bijvoorbeeld de gedachte, dat mensen wezenlijk aan elkaar gelijk zijn, waaruit weer voortvloeien de humanistische opvattingen omtrent sociale gerechtigheid en verdraagzaamheid en waarop steunt de afwijzing van de discriminatie wegens levensovertuiging, ras of stand.

Humanisme is geen theoretische overtuiging, die men in zekere zin zonder pijn laat schieten wanneer nieuwe ontdekkingen daartoe nopen.

De vooronderstellingen van de levensovertuiging grijpen veel dieper in in het persoonlijke leven van de mens. Het zijn zedelijke waarderingen, waaraan hij meent principieel te moeten vasthouden, ook al zou hij er materieel beter van worden wanneer hij ze over boord zette. Met de vooronderstellingen van een levensovertuiging komen we in de wereld van het: „Hier sta ik, ik kan niet anders”. Daarmede is overigens weer niet gezegd, dat vooronderstellingen van de humanistische levensovertuiging nimmer voor herziening of verwerping in aanmerking komen. Wanneer bij nader inzien de feiten ermede in strijd blijken te zijn zal de Humanist daartoe besluiten, zij het niet zonder innerlijke strijd. Maar juist door deze bereidheid om uitgangspunten van levensovertuiging te herzien of te verwerpen zijn humanistische vooronderstellingen geen dogma's, waaronder we immers mogen verstaan opvattingen, die als Goddelijke Openbaring, niet meer aan beredenering en kritiek onderworpen kunnen worden. Dogma's zijn voor de godsdienstige mens voor altijd onaantastbare waarheden.

Zo ziet de humanist zijn levensovertuiging enerzijds als on-dogmatisch, anderzijds als meer dan een theoretische overtuiging.

In de derde plaats nog enkele opmerkingen over een ander punt, dat in het gesprek met andersdenkenden vaak naar voren komt.

Van godsdienstige zijde merkt men op, dat in het Humanisme de enkele mens toch wel erg primair en centraal wordt gesteld. Voor de traditionele en de gemeenschappelijke mens is blijkbaar in het Humanisme geen plaats. De vraag luidt dan, of er niet meer is dan de persoonlijke beslissing, waarop we ons hebben te oriënteren.

De praktijk van het moderne Humanisme bewijst in voldoende mate, dat Humanisme niet te vereenzelvigen is met individualisme. Op allerlei terreinen van het leven, denkt u maar aan het maatschappelijk werk en de geestelijke verzorging, ontplooit de humanistische beweging een grote activiteit en deze beweging doet dit uit een besef van verantwoordelijkheid voor en verbondenheid met de medemens. De verbondenheidsgedachte zou niet op zo'n overtuigende wijze in de praktijk tot uitdrukking komen wanneer de levensovertuiging daar geen centrale plaats aan toekende. In vele geschriften van het Humanistisch Verbond vindt u de opvatting verdedigd, dat mens-zijn, medemens-zijn is.

Evenzeer is de humanist ervan doordrongen dat hij staat in de traditie. Er zijn trouwens meer natuurlijke en maatschappelijke verbanden te noemen, waaraan hij zich niet zomaar kan onttrekken. Toch kan het niet de bestemming van de mens zijn, dat hij in deze verbanden volledig opgaat en daardoor van zichzelf vervreemdt. Wanneer tradities hun zin verloren hebben zal hij die mogen verwerpen. Geen verzet om het verzet; dat is querulantisme en geen Humanisme. Maar uit een persoonlijke verantwoordelijkheid, ook tegenover de afhankelijkheden van het bestaan.

Met velerlei banden zit de mens vast aan traditie en gemeenschap, maar in laatste instantie heeft de mens te gehoorzamen aan de in hem aanwezige wet van zijn menselijkheid, die hij niet willekeurig kan laden of ontladen en die hij nooit blijvend het zwijgen kan opleggen.

Men zou het zo kunnen zeggen: „In de persoonlijke beslissing zijn traditie en gemeenschap mede opgenomen.”

Zo gesteld ontworstelt het Humanisme zich aan een steriel individualisme, terwijl het volledig recht doet wedervaren aan de onvervangbare waarde van het individu.

Drie gesprekspunten tussen christenen en humanisten heb ik u genoemd, het zogenaamde negatieve karakter van het Humanisme, het zogenaamde dogmatische aspect van deze levensovertuiging en de veronderstelde neiging om de enkele mens centraal te stellen. Het is verheugend, dat over deze punten een gesprek mogelijk is.

Beter dan woorden bewijzen echter daden hoezeer andersdenkenden zich nog vergissen in de uitgangspunten van het moderne Humanisme en de beweegredenen van de humanist.

In dit verband wijs ik gaarne nogmaals op het voortdurend in omvang toenemende praktische werk van het Humanistisch Verbond op het terrein van de geestelijke verzorging.

In de komende weken wordt op een aantal Nederlanders, leden en niet-leden van het Humanistisch Verbond, een beroep gedaan dit werk financieel te steunen. Wil dit verzoek in ernstige overweging nemen.

P. A. POLS

TOEKOMST

Het leven is kort, hoewel veel langer dan men bij het luisteren naar het nieuws wel eens geneigd is te verwachten. Ik luister nu al enkele tientallen jaren en heb mij vrij regelmatig op de hoogte gehouden van de verrichtingen der grote mogendheden en van heren als Mussolini, Hitler, Stalin en Franco. Zij hebben bij mij nimmer de illusie van een lang en onbekommerd leven gewekt. Integendeel, enkele malen heb ik gemeend, dat het, tengevolge van de activiteiten dezer heren nu wel spoedig afgelopen zou zijn. Maar dat viel dan weer mee en ik ging voort met werken, eten, slapen, luieren alsof er geen H- en andere bommen waren.

Ik tracht daarbij zoveel mogelijk een opgezuimd humeur te bewaren. Als de heer Chroestsjow met zijn schoen op tafel slaat heb ik echter de grootste moeite een vrolijke glimlach te blijven tonen. Want als hij zich in 's werelds hoogste vergaderzaal spontaan ontschoeit om zijn afkeuring te kennen te geven, dan weten wij niet alleen, dat dit staatshoofd geen hoge rijschoenen of bottines draagt, maar ook, dat hij boos is. En nu weten wij langzamerhand ook allemaal wel, dat het joviale glaasjesdrinken van de heer Chr., afgewisseld met schoengeroffel op de lessenaar, geheel past in de theorieën van Pawlow en bedoeld is om ons in verwarring te brengen. Maar ondanks die wetenschap gevoelen wij ons toch niet lekker.

Zo blijven wij in spanning en door die spanning lijkt het leven ook nog langer. Die spanning en angst komen tot uiting in wat men wel eens noemt de eigentijdse kunst. Persoonlijk bevind ik mij er evenmin voluit gelukkig bij als bij het luisteren naar de nieuwsberichten en het lezen over die schenen. Ik geloof ook niet, dat dit van mij verwacht wordt, evenmin als men verwacht, dat ik nog even gauw een spijkerbroek zal aantrekken en een ringbaard zal laten staan om te laten zien, dat ik op de hoogte van de moderne tijd ben. Mijn eerbiedwaardige leeftijd geeft mij het recht om heerlijk conservatief te zijn, rustig Couperus te lezen en naar Manet, Monet en Renoir te kijken.

Nu en dan ontvlucht ik de kille wereld lafweg door het lezen van een boekwerk uit vroeger tijd. Toen was het overigens ook niet altijd koek en ei. Maar op een afstand ziet de wereld er toch iets rooskleuriger uit en dit gezichtsbedrog helpt me dan weer over een paar dagen wereldnieuws heen.

Omdat wij weten, dat tenslotte alles maar tijdelijk is en dat het niet alleen kan maar ook zal verkeren houden wij ons ook wel eens met toekomstbespiegelingen bezig. Want wij willen niet alleen weten hoe het op dit ogenblik is, maar ook wat er straks gaat

gebeuren. Volgens de schrijvers, die zich met de toekomst bezighouden, is dat ook niet veel zaaks. Het schijnt, dat sinds de Utopisten niemand er meer in slaagt met behoud van eer en geweten een ietwat vrolijke, althans leefbare toekomst af te schilderen. Een jaar of vijfentwintig geleden heb ik van Huxley vernomen hoe hij zich de goeie nieuwe wereld voorstelde. Zij leek mij reeds toen, toen ik dus zelf nog wat meer eigentijds was, niet bijzonder aantrekkelijk. Een leven, iingericht als het lesrooster van een lagere school had toen voor mij nog minder aantrekkelijks dan tegenwoordig.

Na de oorlog heb ik kennis kunnen nemen van de verwachtingen, die Orwell koestert. In 1984, zo meent hij, zal onze Grote Broer ons vanuit alle hoeken aanzien en aanhoren, als wij de nieuwspraak spreken. Ik zal dan al een hoogbejaard persoon zijn en het zal mij benieuwen of de Grote Broer het mij erg kwalijk zal nemen, als ik nog wat voortmummel in de oudspraak.

Daarna heb ik vernomen hoe Michael Young zich de opkomst van de Meritocratie voorstelt. Volgens hem zullen binnen afzienbare tijd de lakens worden uitgedeeld door mensen met intelligentie en volharding. Een hoogst gevaarlijke toestand! Want sinds mensenheugenis zijn het de knappe doordrijvers, die het kwaad in de wereld hebben gebracht. De mannen, die te Neurenberg terecht hebben gestaan, hadden bijna zonder uitzondering een hoge intelligentiequotiënt en ze waren nooit rustig thuis. En wat hebben deze intelligente en ijverige lieden ons niet een ellende bezorgd!

Zo juist heb ik de jongste toekomstroman gelezen met de veelzeggende titel: „Toen het zoenen moest ophouden”.

Als zich onverwachte calamiteiten opdoen zullen wij allemaal nog in staat zijn te controleren of de schrijver, Constantine Fitz Gibbon, gelijk heeft gehad, want hij dateert zijn toekomst op ongeveer 1962 of '63. U moet het maar eens lezen. Het gaat over de bezetting van Engeland door de Russen na een behendig gevoerde vredesactie.

Ik zie het allemaal nog niet gebeuren. Maar ik vind het wel tekenend, dat al deze schrijvers blijkbaar niet anders dan beroerdigheid in de toekomst zien. En dat ze allemaal verwachten, dat hun eigen idealen het onderpit zullen delven. Met andere woorden, dat ze allemaal defaitist zijn.

Daar moeten we niet aan meedoen. Als we het heden bederven uit vrees voor de toekomst halen we in huis, wat we verafschuwen. Het leven is al zo kort. Maar als het zoenen werkelijk ooit moet ophouden hoeft het niet lang te zijn.

H. H.

lezingen voor de radio

zo. 30 okt. VARA 9.45 uur: H. G. Cannegieter: „Een ieder heeft zijn eigen taal”.

di. 1 nov. A.V.R.O. 4.00 uur: Prof. Dr. A. Kruidhof: „De ander zijt gijzelf”.

zo. 6 nov. VARA 9.45 uur: Prof. Dr. Libbe v. d. Wal: „En wat zegt de humanist daarvan”.

zo. 13 nov. VARA 9.45 uur: Dr. E. Nordlohne: „Op de Mont Blanc”.